

dr hab. Magdalena Błażek
Gdański Uniwersytet Medyczny
Katedra Psychologii

Gdańsk, dnia 30 kwietnia 2020 r.

**Ocena osiągnięcia naukowego oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i
organizacyjnego
Pani dr Elżbiety Napory
dokonana w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego w
dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia**

1. Informacje o Habilitantce

Pani doktor Elżbieta Napora ma wieloletnie doświadczenie w pracy naukowej i dydaktycznej. Pracę na uczelni wyższej, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie, rozpoczęła w roku 1986. Z Uczelnią tą jest związana do dnia dzisiejszego, aktualnie zatrudniona na stanowisku asystenta w Zakładzie Psychologii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie (zmiana nazwy Uczelni). W latach 2014-2017 była także zatrudniona na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu. Studia magisterskie ukończyła w roku 1986 na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W roku 1996, na podstawie dysertacji doktorskiej pt. *Współzależność obrazu samego siebie u rodzica z cechami pożądanymi w wychowaniu dziecka*, uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych (Uniwersytet Opolski). W roku 2014 dr Elżbieta Napora podjęła zakończoną niepowodzeniem próbę uzyskania stopnia doktora habilitowanego na podstawie cyklu publikacji opatrzonej tytułem *Komunikacja z matką a parentyfikacja dziadków w rodzinach o różnej strukturze*. Przedstawiony wówczas do oceny dorobek uznać można za spójny tematycznie z podejmowanym przez Habilitantkę po roku 2014. Głównym obszarem zainteresowań badawczych pozostaje dynamika funkcjonowania rodziny, szczególnie z samotnym rodzicem w ujęciu systemowym, z uwzględnieniem roli dziadków.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie psychologia w oparciu o art. 16 ust. 2 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w dziedzinie sztuki (z dnia 14.03.2003 z późniejszymi zmianami z dnia 18.03.2011 i 1.09.2011), Pani dr Elżbieta Napora wskazała monografię *Relacje w rodzinie samotnej matki. Znaczenie wsparcia od dziadków dla komunikowania się z rówieśnikami u adolescentów* wydaną w roku 2019 w Częstochowie przez Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza. Publikacja ta obejmuje 261 stron. W procesie wydawniczym recenzentami monografii były dr hab. Małgorzata A. Basińska, prof. UKW oraz dr hab. Lucyna Bakiera, prof. UAM. We recenzjach wydawniczych podkreślono istotne znaczenie publikacji dla uzupełnienia wiedzy z zakresu psychologii rodziny, psychologii wychowawczej oraz klinicznej, a także, włączenie do analiz dziadków i ich roli w procesie kształtowania kompetencji interpersonalnych adolescentów. Zainteresowania badawcze Autorki są konsekwentnie związane z dynamiką relacji rodzinnych. Dedykacja zawarta przez Nią w publikacji będącej podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego ujawnia nam poniekąd, skąd tak żywe zainteresowanie rozważaniem roli dziadków na polu badań naukowych. W życiu Habilitantki byli oni niewątpliwie postaciami wyjątkowymi, co wyjaśnia również sformułowanie zawarte w autoreferacie, a mówiące o potrzebie wzmocnienia roli starszego pokolenia w życiu rodziny, co przyczynia się do większego poczucia sensu ich życia i podnosi jakość życia. Takie sformułowanie zasadniczego celu podejmowanych badań może wydawać się w pierwszej chwili zaskakujące uwzględniając tytuł monografii, ale jak rozumiem Autorka konstruując model badawczy postawiła sobie również dodatkowe cele aplikacyjne.

Należy bardzo pozytywnie ocenić podejmowanie przez Autorkę tematów związanych z rodziną, dynamiką jej funkcjonowania, a także specyficznie rodziną z samotnie wychowującym dziecko/i rodzicem. Zarówno statystyki, jak i praca kliniczna psychologów wyraźnie ujawniają, że narasta liczba rodzin, w których funkcje opiekuńczo-wychowawcze pełni jedna osoba, co istotnie wpływa na zmiany strukturalne (często większe zaangażowanie dziadków w opiekę) oraz modyfikuje funkcjonowanie relacyjne (w rodzinie jako całości oraz poszczególnych diadach). Ocena ta jest tym bardziej pozytywna, że rzadko, na co zwraca uwagę sama Autorka, tematyka ta jest przez psychologię podejmowana, a problem ma bardzo duże znaczenie indywidualne i społeczne. Ponadto, osobiście zawsze cieszę się, z badań

dotyczących rodziny. Rodzimy się, żyjemy i odchodzimy jako członkowie rodziny, która na przestrzeni życia każdego człowieka odgrywa bardzo istotną rolę.

Analizę przedstawionej do oceny monografii rozpocznę od tytułu. Jest on bardzo ogólny w swej części pierwszej. Poziom ogólności jest tak duży, że nie daje nam informacji, czego możemy się spodziewać, o czym będzie mowa. Podtytuł natomiast jest, w mojej ocenie, niewłaściwie skonstruowany: Czyje relacje? Kto będzie podmiotem badania? Trudno jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Ponadto na stronie tytułowej wewnętrznej monografii brakuje wyrażenia „u adolescentów”, co czyni tytuł trudnym do zrozumienia.

Dopiero z treści dowiadujemy się, że są tak naprawdę dwa tematy tej publikacji: dziadkowie i ich rola w procesie wychowawczym jako osób wpływających zarówno na relacje adolescenta z samotną matką jak i jego relacje rówieśnicze oraz adolescent jako podmiot badawczy, a dokładniej jego komunikacja z rówieśnikami w dwóch wymiarach: otwartość i trudność, których pomiaru dokonywano przy pomocy Autorskiej *Skali Komunikowania się Adolescentów z Rówieśnikami (SKAR)*.

Część teoretyczna monografii składa się z jednego dużego, podzielonego na sześć części rozdziału i obejmuje 60 stron tekstu. Przedstawione w tej części zagadnienia wybrane zostały adekwatnie do przyjętego modelu empirycznego. Propozycja wykorzystania modelu ekologiczno-transakcyjnego jako podstawy teoretycznej przeprowadzonego badania jest interesująca i uzasadniona. Wpisuje się w nurt szerokiego, systemowego widzenia procesów rozwoju jednostki zachęcając do konstruowania bardziej złożonych modeli interakcyjnych, co wydaje się być jednym z kierunków rozwoju psychologii w tego rodzaju badaniach oraz rozwiązaniach pomocowych, praktycznych. Następnie Autorka przechodzi do *Relacji z matką*, wskazując, że będzie to zagadnienie omawiała za pomocą trzech wymiarów: komunikacji, spójności oraz autonomii-kontroli wywodzących się z koncepcji Epsteina, Bishop i Levina (1978, 1985), w oparciu o którą skonstruowane zostało narzędzie. Autorka nie wspomina tego modelu w pracy, choć hipotezy i analizy opiera na jego założeniach. Ta część, niewątpliwie ważna dla badania opisywanego w monografii, wydaje się być opracowana dość powierzchownie i w sposób bardzo ogólny, co pozwalałoby na jej dopasowanie do wielu tematów/tytułów. Niewiele uwagi poświęciła Autorka zagadnieniu znaczenia relacji z matką dla związków adolescenta z rówieśnikami (s. 29-31). Z jednej strony faktem jest, że badania w tak specyficznym obszarze są nieliczne, ale te, na które powołuje się Autorka zostały dość pobieżnie potraktowane. Dla przykładu artykuł Petra Maceka i Stanisława Jezeka (2007) zawiera szereg bardzo interesujących wyników różnych badań empirycznych, których trochę szersze omówienie byłoby w tej części wskazane i

dodałoby „psychologicznej głębi” omawianemu zagadnieniu. Ostatnia część teoretycznego wprowadzenia, tj. *Wsparcie od dziadków w rodzinie samotnej matki*, w mojej ocenie, jest najlepiej opracowana. Wyraźnie czuje się większe zaangażowanie Autorki, bliskość podejmowanej tematyki, co sprawia, że tekst jest napisany lepiej. Tu zasadniczo nie mam zastrzeżeń, choć zabrakło mi nieco perspektywy negatywnej. Zarówno z wiedzy naukowej dotyczącej roli dziadków w sytuacji rozstania rodziców dziecka, jak i z badań klinicznych jasno wynika, że dziadkowie potrafią pełnić rolę destrukcyjną, negatywnie wpływając na proces adaptacji dziecka do rozpadu rodziny, naruszając jego dobrostan poprzez formułowanie pejoratywnych ocen rodzica nie będącego ich dzieckiem, aktywnie uczestnicząc w konfliktach itp. Wydaje się, że w tej części warto było zaznaczyć istnienie takich zjawisk, jednocześnie podkreślając koncentrację na wsparciu i pozytywnym wpływie dziadków na adolescenta w rodzinie samotnej matki.

W części empirycznej Autorka na wstępie formułuje dwa cele swojego badania (s.79). Pierwszy z nich to „ustalenie wyznaczników komunikowania się z rówieśnikami u adolescentów”. Analizy te Autorka prezentuje w części empirycznej z uwzględnieniem struktury rodziny: rodzina samotnej matki z dziadkami, bez nich, rodzina pełna oraz w podziale na płeć adolescentów. Taki plan analiz wydaje się logiczny i uzasadniony z perspektywy celu badawczego. Drugi cel dotyczy znaczenia wsparcia doświadczanego ze strony dziadków dla komunikowania się z rówieśnikami i relacji z matką. Tu również Autorka dokonuje analizy ze względu na strukturę rodziny i płeć adolescenta. Ciekawe jest uzasadnienie sformułowanych celów. Zaskakująco, Autorka nie odnosi wyników swoich dociekań do młodzieży, a do dziadków, uznając, że głównym celem jest ten aspekt aplikacyjny badań, który dotyczy jakości ich życia i poczucia sensowności, które budowane jest między innymi w oparciu o stopień zaangażowania w życie rodziny i stanowiąc mogą element działań profilaktycznych w odniesieniu do zdrowia psychicznego i somatycznego. Nie można nie zgodzić się z Habilitantką, że podejmowane przez nią zagadnienia rzadko stanowią przedmiot badań psychologicznych, a stanowią bardzo ważne aspekty życia każdej jednostki. Jak również podkreślić należy, że logika rozwoju społecznego w obliczu narastającej liczby rozwodów, może przyczyniać się do coraz częstszej obecności struktury rodzinnej składającej się z dziadków, którzy jak wynika z typologii Braun-Gałkowskiej (2012) zalicziliby się do grupy łagodnych oraz samotnego rodzica (zwykle matki) i jej dzieci. Autorka sformułowała dziewięć pytań badawczych adekwatnych do postawionych celów oraz dostosowała do nich dziesięć hipotez. Hipotezy wskazują na oczekiwanie wystąpienia określonych relacji między zmiennymi i odpowiadają logice rozumowania psychologicznego.

Z punktu widzenia psychologii rodziny i relacji społecznych interesującym jest oczekiwanie różnic w komunikowaniu się z rówieśnikami między tymi adolescentami, którzy doświadczyli wsparcia od dziadków i tymi, którzy go nie otrzymali. Oczekiwanie takie mieści się w szerokim kontekście myślenia systemowego oraz wskazuje zrozumienie wieloczynnikowego charakteru uwarunkowań stojących za procesem kształtowania się kompetencji społecznych w procesie rozwoju.

Dobór narzędzi badawczych jak zawsze można szeroko dyskutować, choć jest on, w mojej ocenie, adekwatny. Autorka wykorzystwała przy tym nie tylko obecne na rynku metody diagnozy psychologicznej, ale również narzędzie ponownie zaadaptowane do warunków polskich (pierwsza adaptacja prof. M. Radochońskiego i za jego zgodą readaptacja narzędzia). Szczegółowo proces ten został opisany w artykule Habilitantki opublikowanym w *Polskim Forum Psychologicznym* (2019, nr 1). Analiza własności psychometrycznych narzędzia wskazuje, że może ono być stosowane w celach naukowych.

Liczebność grupy badawczej jest w pełni zadowalająca, a nawet wysoka jak na trudną do uzyskania grupę. Należy zatem podkreślić wysiłek Habilitantki związany z pozyskaniem osób badanych. Ze średnich dla wieku wynika, że we wszystkich grupach (samotnej matki z dziadkami, samotnej matki bez dziadków oraz w rodzinach pełnych) adolescenti uzyskali $M=16,5-16,7$. Pewien niepokój budzi jednak szeroki, jak na tę fazę rozwoju, rozrzut wieku (14-19 lat). Gdyby badanie dotyczyło osób między 30-40 rokiem życia nie mielibyśmy raczej wątpliwości, że ten rozrzut nie ma znaczenia. W przypadku adolescentów różnica w zakresie najogólniej rzecz ujmując, psychologicznej dojrzałości między 14- i 19-latkami jest bardzo duża mimo tego, że teoretycznie wszyscy mieszczą się w tzw. średniej adolescencji. Ciekawe byłoby, o ile liczebności grup na to pozwalają, sprawdzenie różnic między 14-latkami i 19-latkami w odniesieniu do badanych zmiennych.

Największym rozdziałem w recenzowanej monografii jest *Analiza wyników badań własnych* (s. 95-191). Na stronach tego rozdziału Autorka szczegółowo prezentuje uzyskane wyniki, zgodnie z logiką pytań i hipotez badawczych. Należy wskazać, że jeśli chodzi o różnice ze względu na strukturę rodziny i płeć adolescenta w ocenie relacji z matką, wsparcia od dziadków oraz komunikowania się z rówieśnikami, analizy nie wykazały wielu znaczących wyników dla pierwszych dwóch zmiennych. Uzyskano natomiast ciekawe wyniki dla zmiennej komunikowania się z rówieśnikami w wymiarze *Otwartości*. I to jest wynik niezmiernie ważny. Pokazuje nam on, że problemy rodzinne, konflikty i rozpad rodziny w istotny sposób wpływają na swobodę w zakresie wyrażania siebie w relacjach społecznych, w tym tych dla okresu adolescencji najistotniejszych, z rówieśnikami. Co więcej, uzyskane w

badaniu różnice ze względu na płeć wskazują odmienną reakcję chłopców i dziewcząt na sytuację rodzinną. Ten wynik jest w pełni zgodny z wynikami badań klinicznych, diagnostycznych. Wynik pokazujący niższą spójność chłopców w relacji z matką w rodzinie z dziadkami ujawnia, jak istotną rolę pełnią dziadkowie (w tym przypadku, jak sądzę, dziadek) w kształtowaniu wzorca męskości. Co więcej, można na ten rezultat spojrzeć jako na profilaktykę nadmiernej spójności w diadzie matka – syn, która, jak pokazują wyniki zarówno polskich jak i międzynarodowych badań (por. Anderson, 2003; Jurkovic, 2014; Schier, 2019) przyczyniać się może do parentyfikacji emocjonalnej i/lub instrumentalnej dziecka. Warty uwagi jest również wynik wskazujący na istotne związki wymiarów komunikacji z matką i spójności w relacji z nią z komunikacją z rówieśnikami, tj. im lepsza relacja i lepsza komunikacja tym niższy poziom trudności w komunikacji. Patrząc aplikacyjnie na ten wynik można powiedzieć, że prewencja nasilonych problemów rówieśniczych w grupie adolescentów wiąże się z poprawą relacji z matką. Co więcej, ponownie, a to nie nowy wynik, badania Habilitantki ujawniają znaczenie wymiaru autonomii dawanej dziecku przez rodzica i wskazują na istotne znaczenie tego wymiaru dla komunikacji z rówieśnikami.

W części empirycznej pracy Habilitantka odnosi się bardzo szczegółowo do wszystkich uzyskanych wyników. Momentami można odczuć brak syntetycznego ujęcia o takim charakterze, które ukazywałoby mechanizm psychologiczny, a nie tylko raportowanie poszczególnych wyników dla licznych analiz przeprowadzonych w ramach pracy.

Podsumowując osiągnięcie warto podkreślić kilka kwestii:

- a) Podjęcie trudnej i rzadko badanej tematyki, o istotnym znaczeniu w dobie narastającej liczby rozstań rodziców i zwiększającej się liczby dzieci żyjących w rodzinach jednorodzielskich, zrekonstruowanych, czasem wielokrotnie, trzypokoleniowych z uwagi na powrót rodzica sprawującego opiekę do rodziców lub zwiększenie ich udziału w wychowaniu i opiece.
- b) Zebranie dużej grupy badawczej umożliwiającej prowadzenie analiz z podziałami (struktura rodziny, płeć) zamierzonymi w celach i pytaniach badawczych. Badania wymagające udziału dzieci są zawsze wymagające i trudniejsze do przeprowadzenia w porównywaniu z badaniami osób dorosłych.
- c) Właściwy dobór narzędzi badawczych. Zawsze oczywiście można pomyśleć o innych jeszcze metodach diagnozy, ale z punktu widzenia postawionych przez Habilitantkę pytań ten dobór należy uznać za trafny.

- d) Szczegółowo wyprowadzone wnioski z analiz statystycznych, które na zakończenie każdej części analiz zostały podsumowane. To bardzo ważne, gdyż mnogość analiz oraz skomplikowany charakter projektu (monoparentalność rodziny, wsparcie od dziadków, relacja z matką, komunikacja z rówieśnikami z uwzględnieniem porównania rodzin pełnych, jednorodzielskich ze wsparciem lub bez) mogłby uczynić końcowe wnioski mało czytelnymi.
- e) Niedostatkami pracy jest brak osadzenia w szerszej perspektywie modelu/i psychologicznego/ych. Czytając monografię i analizując uzyskane wyniki można mieć niedosyt związany z szerszym kontekstem umiejscawiającym badania w obecnych już w psychologii teoriach i koncepcjach (modele systemowe, parentyfikacja, przekaz transgeneracyjny, proces identyfikacji z rolą płciową – szczególnie u chłopców). Sądzę jednak, że zainteresowania Autorki dość stabilnie związane z psychologią rodziny i relacji międzyludzkich, skłonią Ją do podjęcia dalszych poszukiwań w obszarze badań tak jak bardzo trudnym, tak bardzo potrzebnym.

Ogólnie moja ocena monografii i zaprezentowanych w niej badań jest pozytywna. Stanowi ona ważne uzupełnienie bibliograficzne w zakresie psychologii rodziny. Co więcej, pozwala na formułowanie kolejnych celów badawczych, stawianie hipotez, otwieranie nowych obszarów rozważań nad rodziną, rolami rodzinnymi, charakterystykami życia rodzinnego itp. Tematy te będą zyskiwały, jak sądzę, coraz większą uwagę ze względu na narastającą liczbę problemów wynikających z rozpadu rodziny i następujących za tym istotnych zmian struktur społecznych oraz, co już jest zjawiskiem możliwym do zaobserwowania, niedostatki w zakresie kompetencji społecznych wśród dzieci i młodzieży, przy jednocześnie podwyższonej wrażliwości na doświadczane trudności i poczuciu osamotnienia prowadzącym do szeregu nieprawidłowych zachowań regulujących napięcie emocjonalne. Podsumowując, chciałabym zwrócić uwagę na pewną nieśmiałość Habilitantki w formułowaniu wniosków. Momentami odnosi się wrażenie, że obawia się wyrażenia w pełni swoich myśli.

3. Ocena innych osiągnięć naukowych

Prezentując swój dorobek naukowy Autorka podzieliła go na trzy okresy: dokonania naukowo-badawcze przed uzyskaniem stopnia doktora, po uzyskaniu stopnia doktora do 2014 roku oraz okres po 2014 roku.

W pierwszym wyodrębnionym okresie główne zainteresowania Habilitantki koncentrowały się wokół psychologii rodziny i psychologii wychowawczej. Autorka zajmowała się w tamtym czasie zagadnieniem autonomii moralnej młodzieży, profilaktyką

zagrożeń, a swoje prace publikowała w czasopismach o zasięgu lokalnym oraz ogólnopolskim. Dorobek z tego okresu obejmuje osiem artykułów oraz 6 wystąpień na głównie ogólnopolskich konferencjach naukowych. Już w tamtym czasie można zauważyć chęć podejmowania tematów trudnych i pojawienie się zainteresowań problematyką samotnego rodzicielstwa.

Okres drugi rozwoju, do roku 2014, charakteryzuje skryształowanie się zainteresowań dr Elżbiety Napory i ich koncentracja na samotnym rodzicielstwie matki lub ojca, funkcjonowaniu samotnych matek oraz roli dziadków w procesie funkcjonowania rodziny monoparentalnej. Dorobek zgromadzony w tamtym czasie obejmuje cztery monografie opublikowane na przestrzeni lat 1998-2013; dwie redakcje książek, cztery artykuły z listy ERIH, 23 artykuły w czasopismach z listy B, 22 rozdziały w książkach oraz 12 innych publikacji, m.in. w piśmie *Niebieska Linia*, co pokazuje zainteresowanie Habilitantki aplikacyjnym charakterem prowadzonych badań i chęć dzielenia się wiedzą ze osobami pracującymi z rodzinami w kryzysie. W roku 2014 Autorka złożyła wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego na podstawie osiągnięcia zatytułowanego *Komunikacja z matką a parentyfikacja dziadków w rodzinie o różnej strukturze*, w skład którego weszło 7 pozycji (1 monografia, 1 rozdział, 5 artykułów; 4 z tych pozycji były jednoautorskie, w dwóch z pozostałych trzech Habilitantka była pierwszym autorem). W okresie do 2014 roku kierowała dziewięcioma projektami badawczymi, a wykonawcą była w trzech. Były to w znacznej mierze projekty ze środków na badania własne AJD. Habilitantka wzięła udział w 35 konferencjach, zjazdach i sympozjach naukowych krajowych i zagranicznych. Inne obszary badań podejmowane przez Habilitantkę obejmowały problematykę zagrożeń dzieci i młodzieży, jakość życia seniorów oraz pomoc psychologiczną nauczycielom, rodzicom i dziadkom. W ramach tej części działalności Habilitantka skupiła się na działaniach pozwalających zaaplikować wiedzę psychologiczną do działań w środowisku społecznym. Dorobek z tego okresu choć liczbowo duży charakteryzował się jednak małą rozpoznawalnością i cytowalnością. W procesie habilitacyjnym podjętym w roku 2014, recenzenci zwrócili uwagę na ubogi warsztat metodologiczny i psychometryczny Habilitantki.

Po roku 2014 dr Elżbieta Napora nawiązała współpracę naukową z zespołem badawczym prof. Małgorzaty A. Basińskiej i podjęła liczne badania dotyczące funkcjonowania matki w roli samotnego rodzica oraz w roli zawodowej. Współpracę tę należy uznać za owocną. W roku 2018 Habilitantka wraz z zespołem opublikowała 4 artykuły w czasopismach punktowanych, w tym trzy w języku angielskim. W badaniach, Autorki

wykorzystała m.in. Skalę *Latack Coping Scale*, której adaptację do warunków polskich przeprowadziła prof. M.A. Basińska. Uzyskane wyniki są ciekawe, Autorki odwołały się do koncepcji zasobów podmiotowych, a przeprowadzone badania od strony metodologicznej i psychometrycznej nie budzą zastrzeżeń. Kwestia ta zasługuje na podkreślenie w kontekście zarzutów, jakie padły w recenzjach w pierwszym postępowaniu habilitacyjnym. Wnioski z badań co najmniej w jednym aspekcie są bardzo interesujące. Matki samotne w większym stopniu wykorzystywały zasoby osobiste niż zameżne, doświadczające wsparcia partnera. Wynik taki z jednej strony jest bardzo pozytywny i ujawnia szerokie możliwości adaptacyjne jednostki, z drugiej może wyjaśniać wyczerpanie, wyższy poziom chronicznego stresu i depresyjności u matek samotnych (por. Cairney, Boyle, Offord, Racine, 2003; Taylor, Conger, 2017). Drugim obszarem badawczym podjętym przez Habilitantkę w tym okresie było komunikowanie się adolescentów z rówieśnikami. Autorka poddała analizie uwarunkowania i konsekwencje psychologiczne przedstawiając wyniki swoich badań w czterech artykułach z listy punktowanych czasopism. Artykuły te charakteryzują się dobrym poziomem merytorycznym i metodologicznym, a wnioski płynące z badań mogą stanowić podstawę konstruowania programów pomocy skierowanych do tej grupy młodzieży, która napotyka na trudności w relacjach rówieśniczych. Ponownie, warto podkreślić aplikacyjny charakter podjętych badań. Kolejnym obszarem badań podjętym po roku 2014 była analiza zasobów społecznych adolescentów. Autorka do badań wykorzystwała wystandaryzowane narzędzia oraz jedno autorskie - *Skala bliskości z dziadkami*. Ta część projektu badawczego doprowadziła do klaryfikacji modelu badawczego będącego podstawą osiągnięcia naukowego.

Odnosząc się do innych wskaźników osiągnięć naukowych po roku 2014 warto wskazać: dwukrotny wzrost aktywności Habilitantki jako recenzenta (łącznie 49 recenzji do kwietnia 2019 roku), recenzje w programach NAVA, przynależność do stowarzyszeń naukowych, aktywny udział w 55 konferencjach naukowych o zasięgu międzynarodowym i krajowym. Łącznie dorobek dr Elżbiety Napory to 4 monografie, redakcja 4 książek wieloautorskich, ponad 80 artykułów w czasopismach recenzowanych oraz 8 tekstów popularnonaukowych. Indeks Hirscha zgodnie z informacją podaną przez Habilitantkę wynosi 6, liczba cytowań według Google Scholar 138.

Reasumując, dorobek naukowy dr Elżbiety Napory, w tym przedstawione osiągnięcie, oceniam pozytywnie. Zainteresowania naukowe Habilitantki lokują ją w gronie psychologów zajmujących się psychologią rodziny i na tym polu widoczny jest rozwój naukowy oraz w tym obszarze formułowane są plany naukowe.

Pragnę podkreślić jeszcze kilka kwestii. Po pierwsze, skromność w sposobie prezentowania dorobku, czasami być może nadmierną, ale jednak jest to taki rodzaj postawy, który przyczynia się do umiejętności współpracy z innymi i pozwala krytycznie oceniać własne dokonania. Po drugie, staranne przygotowanie dokumentacji habilitacyjnej, co ujawnia szacunek do członków Komisji i dbałość o to, aby odszukanie potrzebnych informacji nie nastęczało dodatkowych trudności.

Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i w zakresie popularyzacji nauki

Habilitantka jest osobą aktywną na polu dydaktycznym. Wraz z licencjatami wypromowała 233 osoby, z których dwie uzyskały tytuł doktora, a jedna otworzyła przewód doktorski. Kierowała, na bazie autorskiego projektu, międzyuczelnianym zespołem studenckim. Dwoje z podopiecznych Habilitantki otrzymało prestiżowe nagrody (*Akademicki Nobel Studencki* oraz I miejsce w konkursie czasopisma *Charaktery* o indeks akademicki). Habilitantka włącza studentów w projekty naukowe i publikacje. Dziesięciokrotnie uczestniczyła w wyjazdach studyjnych i z programu ERASMUS. Jak sama wskazuje, jest osobą, z którą studenci chętnie współpracują i której zajęcia wybierają.

Habilitantka została siedmiokrotnie wyróżniona nagrodą Rektora AJD, otrzymała Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz Srebrny Krzyż Zasługi przyznany przez Prezydenta RP za działalność naukową (2016). Trzynastokrotnie organizowała konferencje naukowe oraz sympozja.

Doktor Elżbieta Napora bierze również aktywny udział w popularyzacji osiągnięć naukowych zarówno poprzez publikacje w pismach nierecenzowanych, jak również udział w przedsięwzięciach społecznych mających na celu popularyzację nauki i wspomaganie rozwoju dzieci czy dobrostanu osób starszych.

Konkluzja

Stwierdzam, że osiągnięcia naukowe oraz inne dokonania naukowe, dydaktyczne i organizacyjne Pani dr Elżbiety Napory spełniają oczekiwania zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. 195 poz. 1165) i stanowią uzasadnienie do nadania stopnia doktora habilitowanego. Wnoszę zatem o nadanie dr Elżbiecie Naporze stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia.

Magdalena Flarej